

science and defines the potential solutions to the problem of identifying the dominant linguistic paradigm.

Key words: scientific paradigm, integrative approach, polyparadigmatism.

УДК: 811.111'271

Алла РАДУ

МОВНА ЕКОЛОГІЯ: НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стаття присвячена новій галузі лінгвістичних досліджень – мовній екології, що розвивається на засадах екоцентризму. Розглянуто завдання, напрями та проблематику еколінгвістичних досліджень, зокрема: вивчення мови та мовлення як цілісної інтегрованої системи, визначення особливостей співфункціонування у мовленні різнокодових засобів комунікації тощо.

Ключові слова: мовна екологія, еколінгвістика, екоцентризм, екоцентрична парадигма, духовність мови.

З інтенсифікацією процесів європейської інтеграції та глобалізації все більш актуальними стають дослідження спрямовані на комплексний, міждисциплінарний підхід до вивчення гуманітарних проблем та явищ. Ця тенденція спостерігається і в галузі лінгвістичних досліджень, що знайшло свій прояв у розвитку **мовної екології** або **еколінгвістики** як науки, що на думку проф. К.Я. Кусько належить до одного з стратегічних напрямів розвитку філології початку 21 ст. [3]. Міждисциплінарні наукові дослідження останнього часу відзначаються тенденцією до міграції термінів із галузі природничих наук у гуманітарні і навпаки. Термін „екологія” був запозичений лінгвістами і долучений до термінологічного апарату лінгвістичних досліджень.

Мовна екологія або еколінгвістика стала прикладом інтеграції гуманітарних досліджень. Це новий напрям лінгвістичних студій, що виник наприкінці ХХ ст. на стику соціолінгвістики, психолінгвістики та лінгвофілософії і перебуває зараз у процесі становлення. У центрі уваги мовної екології дослідження особливостей функціонування мовного доквілля людини та суспільства як визначального фактору розвитку мови та мовлення,

тобто дослідження проводяться на засадах **екоцентризму**. В умовах становлення суспільства сталого розвитку в глобальних масштабах **екоцентрична парадигма** стає домінуючою парадигмою наукових досліджень загалом, і лінгвістичних досліджень зокрема.

Концептуально існує два підходи до визначення поняття мовної екології, його специфіки, а відтак і вивчення лінгвоекологічних особливостей мовленнєвої діяльності, проблем мовленнєвої особистості тощо. Перший підхід трактує мовну екологію як соціолінгвістичну дисципліну, що спрямована на забезпечення гармонійного і сталого розвитку мови в суспільстві в контексті розвитку дво- і багатомовності, другий підхід виокремлює лінгвокультурологічну складову мовної екології і спрямовує теоретичні і практичні дослідження на розвиток і збереження культури мови і мовлення. Ця проблематика посідає вагомe місце в сучасних дослідженнях в галузі мовної екології (В.В. Іваницький, Л.А. Русінова, О.А. Сербенська, А.П. Сквородніков, D. Dillon, M. Fettes, E. Naugen, D. Johnson та ін. [2; 4-7; 9-12])

О.А. Сербенська звертає увагу на великий словотвірний потенціал терміну „мовна екологія”, зазначаючи, що він функціонує як мовознавчий термін, семантичне поле якого є набагато ширшим за семантично споріднене поняття „культура мови” [5-6]. Досліджуючи складні явища мовної ситуації в Україні, вчена зосереджує свою увагу на соціолінгвістичних параметрах мовної екології і диференціює її як „науку про мову як середовище, що забезпечує повноцінне життя та розвиток народу, нації, особистості, виступає консолідуючим чинником збереження державності” [6, с. 18].

Проблематика еколінгвістики пов'язана з широким спектром питань мовної екології, зокрема: 1) кореляцією концептуальної сфери комунікації між представниками різних лінгвокультур; 2) уніфікацією термінології наукової і фахової комунікації з урахуванням змін у глобалізованому суспільстві та свідомості людей; 3) визначенням зв'язків мовних і немовних компонентів, їхнього співфункціонування в умовах письмової та усної комунікації; 4) формуванням лінгвістичної культури спілкування тощо.

Для прикладу, С. Стамш зазначає, що демографічні і соціальні зміни у житті сучасного суспільства спричинили зсув у загально визнаних нормах мовної та культурної поведінки сучасної людини, коли превалує не один загально визнаний мовний та культурний канон, а розмаїття мов і культурних традицій [8]. Таким чином, визначення і вивчення відмінностей між мовами є важливим для більш повного та адекватного сприйняття багатства чужомовної культури носієм іншої мови.

Інший напрям мовноекологічних студій спрямований на виокремлення і вивчення спільних рис різних мов і лінгвокультур, визначення особливості функціонування національних мов в умовах крос-культурної комунікації, передбачення основних тенденцій розвитку різних мов у контексті глобалізації науки та культури. Наприклад, для академічного/наукового дискурсу завжди була характерною тенденція до міждисциплінарних досліджень на основі інтегрованого підходу до вивчення визначених завдань.

Екоцентричний підхід до розвитку особистості та суспільства передбачає формування екологічної свідомості та нового мовноекологічного мислення, під останнім А.Ф. Валєєва та Л.П. Бухарева розуміють комплекс мовноекологічних факторів, що визначають рівень культури мовленнєвої поведінки, а саме: здатність контролювати та направляти розумову діяльність, що орієнтована на справжні морально-етичні цінності та ідеали, високу культуру мови та володіння мовним етикетом [1, с. 181].

Мовна екологія відкриває нові перспективи дослідження мови, її впливу на людину та розвиток цивілізації. Зокрема Л.А. Русінова звертає увагу на такий важливий аспект мови як духовність. Велика сила впливу слова на людину пов'язана не стільки з інформаційною, емотивною та морально-етичною складовими слова, скільки з тією особливою енергією, що вивільняється незалежно від усвідомлення цього людиною, тобто слово є енергією, що відповідає думці [4]. Таким чином, мовна екологія на основі нових екоцентричних підходів може пояснити життєдайний вплив молитви на духовний і фізичний стан людини.

До кола питань, що їх вивчає мовна екологія, належить і проблема забезпечення ефективності комунікації. Ефективність комунікації безпосередньо залежить від адекватного сприйняття, розуміння закладеного в повідомленні змісту, що реалізується як

експліцитно, так і імпліцитно. Без такого розуміння, адекватної інтерпретації смислу повідомлення не можна досягнути прагматичної мети комунікації.

У сучасному глобалізованому світі проблема концептуалізації ідей, вербалізації концептів, а в подальшому – їхнього адекватного сприйняття та інтерпретації учасниками комунікації набуває нового змісту, оскільки співіснування, щоденне спілкування і співпраця представників різних культур, які є також і носіями різних мов, потребує не тільки вивчення і тлумачення концептосфери певного фахового мовного середовища, але й уніфікації провідних понять, що превалюють у певному інституціональному контексті.

Отже, одним з важливих завдань еколінгвістики має стати розвиток фахової і термінологічної лексики в різних сферах науки, економіки, культури, які би відображали реалії сьогодення, особливості комунікації в умовах інтенсивного розвитку високотехнологічного інформаційного суспільства, що дозволило би уникнути ситуації, коли вживаються однакові терміни чи професіоналізми, проте, кожний учасник комунікації вкладає в це поняття своє відмінне значення. Для прикладу, на необхідності уніфікації наукової термінології на прикладі термінологічної лексики сфери охорони довкілля наголошує D. Johnson [12, с. 581].

У дискурсознавчому дослідженні комунікації на перший план виходить вивчення мовних явищ у дії – у мовленні – в мовленнєвій діяльності, відтак проблема контексту набуває особливої ваги. Визначення особливостей лінгвістичного й екстралінгвістичного контексту, дослідження антропологічних, когнітивних, соціальних, культурологічних, психологічних і фізичних аспектів функціонування контексту відіграють важливу роль у вивченні дискурсів різножанрової та різнофахової типології.

Значення контексту в підвищенні ефективності комунікації, загалом, і фахової комунікації, зокрема, є вирішальним. На прагматику еколінгвістичних досліджень, коли на перше місце виходить значення контексту (фізичного, соціального, історичного тощо), яке є набагато ширшим від власне мовного середовища звертає увагу D. Dillon [9].

Отже, мовна екологія вивчає мовлення як цілісну інтегровану систему, визначає особливості співфункціонування у мовленні

різнокодових засобів комунікації у взаємодії з мовленнєвим оточенням, досліджує мовне середовище у широкому історичному, соціополітичному, культурному контексті з урахуванням змін, що постійно відбуваються у суспільстві та свідомості людей.

Таким чином, посилення процесів європейської інтеграції та глобалізації, які створюють відповідні умови для інтенсифікації інтеграційних процесів у гуманітарній сфері загалом, і сфері лінгвістики зокрема зумовлюють подальший розвиток мовної екології та все більший інтерес наукового загалу до проблематики еколінгвістичних досліджень. Роль цієї нової філологічної науки зростає в сучасних умовах розвитку європейської мовної політики: гармонійне поєднання багатомовності, мульти-культуральності, росту міжкультурних зв'язків і контактів.

Перспективи подальших досліджень у галузі мовної екології пов'язані, на нашу думку, з такими науковими напрямками: мовна політика (національні та міжнародні традиції; мовна політика окремих держав, міжнародних утворень, глобальні тенденції); проблеми екології вербальних і екстравербальних засобів комунікації в текстах і дискурсах різножанрової і різнофахової типології; культура мови та мовлення; правові аспекти захисту мови та розвиток правничої комунікації в контексті мовної екології; лінгвоекотологічні аспекти розвитку електронної комунікації, засобів масової комунікації; процеси мовної економії та де вербалізації комунікації в електронних джерелах; тенденції до візуалізації спілкування тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Валеева А.Ф., Бухарева Л.П. Лингвоекотологические тенденции в языковом поведении российских этносов // Успехи современного естествознания. – 2009. – № 9 – С. 180-182.
2. Иваницкий, В.В. Лингвоекотология и "Дом бытия" / В.В. Иваницкий // Социальные варианты языка: мат-лы между. науч. конф., 25-26 апр. 2002 г., Нижний Новгород / Нижегород. гос. лингв. ун-т им. Н.А.Добролюбова. – Н.Новгород, 2002. – 280 с.
3. Кусько К.Я. Філологічна наука ХХ – початку ХХІ століття: дискурсивний огляд // Дискурс іноземномовної комунікації. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 13-22.

4. Русинова Л.А. О духовной сущности слова. [Электронный ресурс]. 2012. – Режим доступа: http://www.vfnglu.wladimir.ru/Rus/NetMag/v4/v4_ar02.htm
5. Сербенська О.А. Телепродукція в контексті засад лінгвоекології. [Електронний ресурс]. 2012. – Режим доступу: http://dsl.sf.ukrtel.net/biblio/index.php?a_id=13&r_id=17&t_f=tele_eco.htm.
6. Сербенська О.А. Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови // Вісник НУ 'Львівська політехніка' „Проблеми української термінології”. – 2002. - № 453. – С. 17-20.
7. Сковородников А.П. Лингвистическая экология: проблемы становления / А.П. Сковородников // Вестн. Моск. ун-та. Филолог. науки. – 1996. – №2. – С. 42-49.
8. C. Cramsh. The Applied Linguist and the Foreign Language Teacher: can they talk to each other // Principle and Practice in Applied Linguistics. – Oxford: OUP, 1996. – P. 43-56.
9. Dillon D. People, Environment, Language and Meaning: values in nature and the nature of 'values' // Language and Ecology. – 2010. – Vol. 3. – No. 2.
10. Fettes, M Linguistic Ecology. Towards an Integrative Linguistic Science. Retrieved from the World Wide Web. 2000a. [Електронний ресурс]. 2008. – Режим доступу: <http://www.esperantic.org/~mfettes/home.htm>.
11. Haugen E. The ecology of language: Essays by Einar Haugen / E. Haugen / Stanford, CA: Stanford University Press / Originally published in W. Bright (Ed.).1966. – P. 159-190.
12. Johnson D.L et al. Meanings of Environmental Terms // Journal of Environmental Quality. – 1997. – Vol. 3. – No 26.

А. РАДУ.

ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ЭКОЛОГИЯ: НАПРАВЛЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ ИССЛЕДОВАНИЯ.

Статья посвящена новому направлению в лингвистике – лингвистической экологии или эколингвистике, что развивается на принципах эгоцентризма. Анализируются основные задания, направления и проблематика исследований, в частности: изучение языка и речи как

целостной интегрированной системы, определение особенностей совместного функционирования разнокодовых средств коммуникации.

Ключевые слова: лингвистическая экология, эколлингвистика, эгоцентризм, эгоцентрическая парадигма, духовность языка.

A. RADU.

ECOLINGUISTICS: ASPECTS AND PROBLEMS OF RESEARCH.

The article deals with ecolinguistics as a new branch of linguistic studies that is based on the ecocentric principles. The main tasks, aspects, and problems of the ecolinguistic studies are discussed, among them the problems of studying language and speech as a coherent integrated system, defining the characteristics of the co-functioning of the multimodal communicative means etc.

Key words: linguistic ecology, ecolinguistics, eco-centrism, eco-centric paradigm, spiritual character of the language.

УДК 811.111'81'42

Світлана РОМАНЧУК

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ІНСТИТУЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ СКАРГИ

У статті йдеться про мовленнєвий акт «скарга», який розглядається в термінах стратегічної спрямованості, виводяться його основні прагматичні характеристики та проаналізовано способи реалізації принципу ввічливості в англomовному інституційному дискурсі скарги.

Ключові слова: мовленнєвий акт «скарга», принцип кооперації, принцип ввічливості, позитивне та негативне «обличчя».

В усіх цивілізованих суспільствах ввічливість має соціальну цінність та превалує у більшості форм інституційної комунікації. Найважливішими загальними правилами мовного спілкування вважаються *принцип кооперації* П.Грайса та *принцип ввічливості* С. Левінсона і Дж. Ліча [Leech 1983]. На думку Н.Д. Арутюнової [1, с.20] специфіка принципу кооперації полягає в тому, що виконуючи його вимоги, комунікація відбувається плавно, без збоїв, а тому досить важко простежити дію цього